

191 . Șoimeni | Comuna: Păuleni Ciuc | Județ: Harghita | Punct: Dâmbul Cetății - Csikcsomortán | Anul: 2005

Anul: 2005

Cod RAN: 83384.01

Perioade: Preistorie, Protoistorie

Epoci: Preistorie, Neolitic, Eneolitic, Epoca bronzului timpuriu, Epoca bronzului, Hallstatt, La Tène

Tipuri sit: locuire, descoperire izolată, exploatare/carieră, obiect izolat

Categorii sit: Domestic, Religios, ritual și funerar, Neatribuit

Autori: Dan Lucian Buzea, Valerii Kavruk, Gheorghe Lazarovici

Instituții: Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe, Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe, Universitatea "Eftimie Murgu", Reșița

Raport

Stațiunea se află la cca. 8 km NE de municipiul Miercurea-Ciuc și la cca. 1 km NE de satul Șoimeni (Csikcsomortán), com. Păuleni Ciuc, jud. Harghita, în locul numit de localnici Várdomb (Dâmbul Cetății). Este amplasat într-un loc ferit, cu altitudinea absolută de 882 m, la poalele de V a Munților Ciucului. Acest loc oferă o bună vizibilitate asupra Depresiunii Ciucului și totodată un bun control al punctelor de comunicație cu zonele extramontane. Se află în dreptul pasului Vlăhița ce traversează munții Harghitei – granița naturală dintre Depresiunea Ciucului și centrul Transilvaniei, între cursul superior al Oltului și Izvorul Trotușului, asigurând legătura între Depresiunea Ciucului de Moldova.

Inițial, pe locul respectiv a existat un promontoriu natural, de formă ovală, cu suprafața de circa 60 (N-S) x 90 (E-V) m și înalt de circa 3 m. Din S promontoriul era mărginit de o pantă accentuată și înaltă a văii pârauului Remetea – afluent al Oltului. La N, în imediata apropiere a promontoriului, curge alt pârau afluent al Remetei. Acest loc oferea bune condiții de securitate: accesul în așezare a fost ușor de controlat, din sud ea fiind limitată de o pantă accentuată a văii Remetei, din N – de pârauul Nyirpataka și malul înalt al promontoriului, iar din V singura cale de acces spre promontoriu trecea printr-o șa îngustă de circa 15 m. Așezarea avea poziția importantă în ceea ce privește legăturile cu diverse teritorii: pe cursul ambelor pâraie din vecinătatea sa, se putea ajunge ușor la principala arteră hidrografică din zonă – râul Olt.

Așezarea a fost descoperită în perioada interbelică de Al. Ferenczi care a inclus-o în repertoriul cetăților dacice din Transilvania. În anii 1956, 1960 și 1967 aici a efectuat cercetări arheologice Székely Zoltán. Cu ocazia acelor cercetări s-a constatat că așezarea a fost locuită în eneolitic (cultura Cucuteni-Ariuşd), în perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului (cultura Coțofeni) și în epoca bronzului mijlociu (culturile Ciomortan și Wietenberg). În ceea ce privește fortificațiile, s-a ajuns la concluzia că valul a fost ridicat în epoca bronzului. Cu ocazia cercetărilor efectuate de Székely Zoltán a fost descoperită o nouă cultură denumită în literatura de specialitate „cultura Ciomortan“, încadrată perioadei mijlocii a epocii bronzului.

Cu scopul aprofundării cercetărilor, care să contribuie la rezolvarea problemelor menționate, în anul 1999 săpăturile în această așezare au fost reluate de un colectiv format din reprezentanții mai multor instituții: MCR (Valerii Kavruk – coordonator, Dan Buzea, Galina Kavruk), MNIT (Gheorghe Lazarovici și Mihai Rotea) Institutul Român de Tracologie (Székely Zsolt) și Muzeul de Istorie Neamț (Gheorghe Dumitroaia)¹.

Cercetarea s-a desfășurat în secțiunea S.I, în c. A–D / 8–14, pe o suprafață de 96 m². și a vizat urmele eneolitice de locuire.

Campania 2004. Cercetările anterioare au scos în evidență 3 niveluri eneolitice de locuire care au fost definite după cum urmează:

Nivelul eneolitic I corespunde fazei Cucuteni - Ariușd A1. El se caracterizează prin ceramica neagră bine lustruită. Acestui nivel îi aparține complexul (cmp.) 17. A fost observat și un nivel intermediar denumit nivel eneolitic I/II, care însă nu este foarte clar definit. Acestui nivel îi aparțin Cmp. 18 și Cmp. 19, ambele în curs de cercetare.

Nivelul eneolitic II corespunde fazei Cucuteni - Ariușd A2-3. Acest nivel se caracterizează prin ceramica uzuală decorată cu barbotină organizată, prin ceramica semifină și fină pictată, canelată sau incizată cu variate motive. Acestui nivel îi aparțin locuințele (loc.) 5, 5A și 21.

Nivelul eneolitic III corespunde unei etape finale a fazei Cucuteni – Ariușd A. Ceramica pictată reprezintă aici o apariție extrem de rară. Acestui nivel îi aparțin loc. 4, 6, 11, 12, precum și Cmp. 16.

Campania 2005. Cercetarea s-a desfășurat în secțiunea S.I, în c. A–D / 8–14, pe o suprafață de 96 m² și a vizat urmele eneolitice de locuire descoperite în campaniile anterioare.

S-a continuat cercetarea celor două locuințe Loc.5 și Loc.5A:

Locuința 5. Formă rectangulară, avea dimensiunile de circa 12 x 4 m, însumând o suprafață de peste 48 mp, fiind orientată pe direcția nord-vest – sud-est. Încăperea A, a fost amenajată înspre panta naturală a dâmbului și a fost suspendată iar în zona încăperii B, podeaua a fost amenajată direct pe sol, deoarece în această parte terenul este relativ drept.

În anul 2000, în zona de nord a așezării a fost descoperită și cercetată partea superioară a locuinței și s-a observat faptul că dărâmăturile pereților prăbușiți erau puternic arse. Partea nordică a locuinței pare să fi fost suspendată pe o structură puternică, deoarece terenul natural este în pantă².

Dărâmăturile pereților sunt slab reprezentate în comparație cu dărâmăturile podelei, acestea au fost afectate în bună parte de nivelările prilejuite de construirea Loc. 4, precum și de ridicarea valului ce fortifica așezarea în epoca bronzului. În campania din anul 2004, locuința a fost dezvelită pe întreaga suprafață. Ea a fost compartimentată în două încăperi: încăperea A și încăperea B.

Compartimentarea era necesară și din cauza diferenței de nivel determinate de panta terenului. De altfel, și prăbușirea podelei din încăperea A, la marginea dinspre încăperea B, era mai puțin accentuată decât spre capătul de nord. Cercetarea încăperii B a fost efectuată într-o primă fază doar la nivelul superior al podelei. Aceasta era suspendată în zona nord-vestică de lângă peretele nears construit din lut galben bățătorit. Dărâmăturile au căzut la o adâncime de cca. 0,60–0,80 m, foarte probabil din cauza unei bârne longitudinale care a ars mai repede, foarte clar observându-se locul de unde au căzut, o parte dintre ele rămânând în zona îmbinării cu peretele. În a doua fază a cercetării podeaua a fost demontată.

Suprafața superioară a podelei este dreaptă, dar majoritatea dintre bucățile de lipitură prezintă pe fața inferioară (aceea de pe sol) amprente de bârne groase, cu secțiune rectangulară și semicirculară. Podeaua din încăperea A, a fost suspendată iar în încăperea B, a fost amenajată direct pe sol. Tot astfel spre colțul de NE, unde podeaua avea cea mai mare înălțime, dărâmăturile podelei sunt mai pronunțate. Stratul de lipitură s-a rupt, s-a răsturnat și s-a amestecat cu vase ceramice sau cu resturile pereților din a căror structură s-au păstrat unele fragmente de chirpici. Uneori, după crăpăturile podelei suspendate, se poate observa direcția și lățimea stâlpilor de susținere a structurii de lemn. Denivelările semnalate în jumătatea de S a locuinței nu depășesc 0,10 m, în timp ce spre S și E sunt mai accentuate.

Toate bucățile de lipitură cercetate până acum nu conțin amprente de substanțe organice vizibile, în schimb conțin mici fragmente de pietriș din stâncă locală.

La peretele Loc. 5, se folosește argilă cu nisip și pietricele (cuartțit), spre deosebire de structura podelei suspendate care are un conținut pietros.

De-a lungul peretelui se observă grupări de pietre în diferite poziții (unele mai joase, altele mai înalte), situate către exteriorul peretelui, mai exact între stâlp și urmele de perete căzut. Cantitatea de chirpici arată că este vorba de o tencuială care nu depășește 0,20–0,30 m, deasupra nivelului podelei. Lățimea peretelui despiciat din exterior cu structură de pari și nuiiele era de cca. 0,20–0,30 m. Spre capătul de E al bânelor pare să fi fost amenajat un prag din pietriș cu argilă de culoare verzuie, lat de cca. 0,20–0,25 m, asemănător cu cel din Încăperea B.

Majoritatea bucăților de lipitură arsă sunt netede pe fața superioară, iar pe fața inferioară prezintă amprente de bârne groase, cu secțiunea rectangulară, semicirculară și circulară. Uneori pe aceeași urmă de lipitură se pot distinge foarte clar câte două sau trei bârne alăturate. Bârnelor cu secțiunea rectangulară sunt mai numeroase, uneori spațiul rămas liber între două bârne a fost completat cu un par mai subțire.

După ce dărâmăturile podelei au fost demontate, sub aceasta s-au delimitat foarte bine zonele Loc. 5, încăperea B și Loc. 5A. Concomitent au fost delimitate și gropile de stâlpi ce făceau parte din structura acoperișului și a pereților locuințelor.

Inventarul locuinței este bogat, acesta este reprezentat de vase ceramice întregi sau păstrate fragmentar (lucrate din toate categoriile ceramice: fină, semifină și grosieră), obiecte din cupru, piatră, os, corn și lut ars. Dintre piesele arheologice descoperite s-au remarcat două statuete antropomorfe deosebite prin dimensiunile mari și stilul artistic.

Statuetă antropomorfă. Lucrată din lut în amestec cu nisip fin, pietricele și cioburi pisate. Piesa a fost alcătuită din trei componente lucrate separat (corpul și piciorul stâng, piciorul drept) lipite apoi între ele. Statueta face parte din categoria celor de dimensiuni mari, peste 0,25–0,30 m și reprezintă o femeie în poziție verticală. Fesele sunt separate și respectă proporțiile anatomice, picioarele erau despărțite printr-o linie excizată ce forma în zona sexului un triunghi. Tălpile picioarelor erau separate între ele în partea din față printr-o linie excizată. Genunchii și glezna piciorului sunt marcate prin proeminențe conice. În zona femurului picioarele sunt rectangulare în secțiune iar în zona feselor ovale. Piesa a fost bine netezită și lustruită. Laba piciorului drept a fost descoperită în anul 1999 (arsă oxidant are culoarea roșie) iar restul sub dărâmăturile podelei (ardere secundară, culoarea brun-negricioasă).

H păstrată: 18 cm; Ad. -3,1 m; Nr. Inv. 11597.

Statuetă antropomorfă lucrată din lut în amestec cu nisip fin, pietricele și cioburi pisate. Este lucrată inițial separat din trei componente (corp cu brațe și cap, piciorul stâng, piciorul drept), lipite apoi între ele. Capul, brațul și piciorul stâng au fost rupte în vechime. Corpul și brațele sunt mai plate în raport cu corpul, în timp ce coapsele și picioarele sunt apropiate de proporțiile anatomice reale. Fesele sunt separate și respectă proporțiile anatomice, picioarele erau despărțite printr-o linie excizată ce forma în zona sexului un triunghi. Brațele, realizate în mod stilizat, sugerează poziție orantă și sunt ușor trase spre spate față de linia corpului. Sâni și ombilicul sunt redat stilizat prin proeminențe semisferice. Suprafața figurinei este îngrijit netezită. Culoarea piesei este cărămizie. Pe corp prezintă urme de pictură cu roșu. Piesa a fost arsă secundar, după spargere, astfel încât nuanța piciorului drept diferă substanțial de cea a corpului. Statueta a fost descoperită în timpul a două campanii de cercetare arheologică: Campania din anul 2001, pe podeaua Loc. 5 – încăperea B, a fost găsit piciorul drept (ars oxidant are culoarea roșie cu pete negre) iar în Campania din anul 2004, pe podea în dărâmăturile de lângă peretele sud-vestic al acesteia (ardere oxidantă, culoarea roșie). Cele două părți ale statuetei au fost descoperite la o distanță de circa 2,5 m una de cealaltă.

Se remarcă dimensiunile figurinei mai mari decât cele obișnuite, H păstrată: 24,8 cm; Ad. -2,5 m; Nr. Inv. 11288.

Locuința 5A.A fost descoperită în S. I, A-B / 7-9 și A/10. Loc. 5A, a fost cercetată în mai multe campanii arheologice și dezvelită doar pe 1/3 în zona cercetată. Ea avea forma probabil rectangulară cu dimensiunile 6,5 x 3,5 m (o parte din locuință depășește suprafața secțiunii cercetate). Locuința a fost orientată pe aceeași direcție ca Loc. 5 peretele nord-estic fiind comun celor două locuințe.

Terenul unde a fost amenajată locuința se află înspre centrul așezării, în zona în care panta naturală este domoală, nivelarea terenului fiind ușor de realizat.

Podeaua a fost parțial suspendată în zona peretelui nord-estic și a fost construită pe o structură de bârne groase, ce se sprijineau cu capul pe perete. Arderea bânelor a determinat și arderea podelei și a peretelui de sprijin. În timpul arderii bânelor podeaua s-a prăbușit.

Bucățile de lipitură ale podelei în zona sudică sunt bine arse. Au suprafața superioară dreaptă, dar majoritatea dintre ele prezintă pe fața inferioară amprente de bârne groase, cu secțiune rectangulară și semicirculară. În zona centrală a locuinței lipitura podelei nu s-a păstrat, în schimb aici au fost descoperite

fragmente ceramice care au pătruns printre spațiile libere. La amenajarea podelei au fost utilizate bârne rectangulare ce au fost surprinse pe lungimea de 0,8 m, lățimea cuprinsă între 0,2-0,3 m și grosimea de 0,15–0,2 m. Bârnelor au fost așezate paralel unele lângă celelalte, perpendicular pe laturile lungi ale locuinței. Peste acestea a fost amenajată podeaua de argilă în amestec cu pietricele și resturi vegetale, care ulterior a fost bine netezită. Bârnelor au fost așezate pe sol, după ce în prealabil s-a făcut o nivelare a terenului.

Nu excludem posibilitatea ca această locuință să reprezinte practic o altă încăpere a Loc. 5.

În ceea ce privește încadrarea nivelelor eneolitice Păuleni I, II și Cucuteni – Ariușd A1, A2 există numeroase analize statistice recente asupra acestor materiale³. De altfel Vl. Dumitrescu atunci când a definit faza Cucuteni A1 a avut în vedere asemenea materiale cum sunt și cele de la Frumușica, materiale care apar în nivelele Păuleni I și II dar și la Tg. Mureș, Olteni, Ariușd, Leț, Ciucsângiorgiu și Bod în Transilvania.

Deși nu este în intenția noastră de a crea regionalisme în cadrul culturii Cucuteni⁴, acest lucru l-au subliniat Iuliu Paul (Cultura Petrești) și alții, constatăm că cele mai timpurii și mai numeroase materiale Cucuteni A1 sunt în Transilvania. Când privește originea culturii Cucuteni din Precucuteni III, idee acceptată de unii cercetători români, dar și din Basarabia sau Ucraina, constatăm că în Transilvania lipsesc descoperirile de tip Precucuteni III, dar mai ales ele nu sunt prezente în stațiunile Ariușd timpurii. Aceasta ar pleda pentru un grup Ariușd sau pentru o geneză sub influența culturii Petrești, grup Foeni, pentru complexul Ariușd – Cucuteni.

De altfel, descoperirile de tip Gumelnița sunt mai târzii, cel puțin din punctul de vedere al stratigrafiei comparate, datele C14 confirmă acestea. Geneza culturii Gumelnița din cultura Boian este o opinie ce ar trebui revăzută, ceramica neagră lustruită, pictura cu alb, acea Gumelnița A1, tot pomenită și nedemonstrată convingător, ar trebui să aparțină aceluiași proces, poate mai întârziat care a dat naștere epocii cuprului din Transilvania și din restul teritoriului. Geneza din neolitic a acestor civilizații (Gumelnița, Sălcuța, Petrești, Cucuteni) ar permite eliminarea termenului de eneolitic care nu ar avea un suport real. Sintezele ce se observă între civilizațiile neolitice și cele nou venite aparțin de fapt unui proces de sinteză, local, regional, care nu are consecințe decât pe alocuri, în Ucraina de exemplu.

Informații suplimentare online

[Raportul 3522 din cronica.cimec.ro](http://raportul3522.din.cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)
